Кримінальний процес та криміналістика

УДК 343.5:004.9

Юр'єв Денис Сергійович
старший викладач кафедри кримінального процесу
та стратегічних розслідувань
Дніпровський державний університет внутрішніх справ
Yuryev Denis
Senior Lecturer of the Department of Criminal Procedure
and Strategic Investigations
Dniprovsk State University of Internal Affairs
ORCID: 0000-0002-7251-9114

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ОГЛЯДУ КОМП'ЮТЕРНИХ ДАНИХ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ЗА ФАКТАМИ РОЗКРАДАНЬ МАЙНА НА ПІДПРИЄМСТВАХ МЕТАЛУРГІЙНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

PROCEDURAL FEATURES OF COMPUTER DATA EXAMINATION IN CRIMINAL PROCEEDINGS ON PROPERTY EMBEZZLEMENT AT METALLURGICAL ENTERPRISES

Анотація. *Стаття присвячена дослідженню процесуальних особливостей огляду комп'ютерних даних у кримінальних провадженнях, що стосуються розкрадань майна на підприємствах металургійної промисловості. Розглянуто сучасні тенденції економічної злочинності, зокрема зростання її латентності та використання цифрових технологій для приховування протиправної діяльності. Окрему увагу приділено питанням правового регулювання та практичного застосування огляду комп'ютерних систем, електронних документів і цифрових носіїв у процесі досудового розслідування.*

Виділено ключові аспекти проведення цієї слідчої дії: забезпечення збереження інформації, дотримання вимог кримінально-процесуального законодавства, участь спеціалістів різного профілю (криміналістів, програмістів, інженерів, експертів з телекомунікацій). Підкреслюється, що ефективне документування електронних доказів можливе лише за умови комплексного підходу та використання сучасних технічних засобів.

Висновки статті підкреслюють необхідність інтеграції традиційних криміналістичних методів із цифровими процедурами, а також залучення мультидисциплінарних команд експертів для підвищення результативності розслідувань. Автор пропонує низку рекомендацій щодо вдосконалення практики огляду комп'ютерних даних, що сприятиме підвищенню ефективності протидії економічним злочинам у металургійній галузі.

Вступ. Сучасні тенденції розвитку металургійної промисловості в Україні супроводжуються не лише масштабними виробничими процесами, але й значними економічними ризиками, серед яких особливе місце посідають злочини, пов'язані з розкраданням майна підприємств. З огляду на високий рівень автоматизації та цифровізації господарської діяльності металургійних компаній, важливим джерелом доказової інформації у кримінальних провадженнях виступають комп'ютерні дані, що відображають рух товарно-матеріальних цінностей, бухгалтерські операції, господарські транзакції та інші фінансово-економічні процеси.

У зв'язку з цим, огляд комп'ютерних даних набуває особливого значення як процесуальна дія, спрямована на виявлення, фіксацію та дослідження електронних доказів. Його проведення має свою специфіку, що зумовлена як технічними характеристиками цифрових носіїв інформації, так і вимогами кримінального процесуального законодавства України. Водночас ефективність такого огляду безпосередньо залежить від належної організації процесуальних дій, використання спеціальних

знань у сфері інформаційних технологій та залучення кваліфікованих фахівців різного профілю.

Особливу актуальність вивчення даного питання визначає те, що розкрадання у металургійній промисловості завдають значних збитків економіці держави, створюють передумови для поширення тіньових схем та підривають фінансову безпеку стратегічно важливих підприємств. Саме тому процесуальні особливості огляду комп'ютерних даних потребують комплексного наукового осмислення з метою вдосконалення кримінально-процесуальних механізмів протидії економічній злочинності у зазначеній сфері.

Метою дослідження є комплексне теоретичне та практичне обґрунтування процесуальних особливостей огляду комп'ютерних даних у кримінальних провадженнях за фактами розкрадань майна на підприємствах металургійної промисловості, а також вироблення пропозицій щодо вдосконалення правозастосовної практики з урахуванням сучасних викликів цифровізації економічної діяльності досудового розслідування, зокрема огляд комп'ютерних даних та інші слідчі та негласні слідчі (розшукові) дії, а також документи, що стосуються протидії економічним злочинам у металургійній промисловості. Джерелами емпіричних даних стали матеріали правоохоронних органів, судова практика та результати розслідувань злочинів, пов'язаних із привласненням, розтратою або незаконним заволодінням майном на промислових підприємствах.

Матеріали і методи дослідження. Теоретичну основу дослідження становлять праці вітчизняних та зарубіжних науковців, які спеціалізуються на вивченні економічної злочинності, кримінального процесу, тактики слідчих дій та організації огляду комп'ютерних даних. Особливу увагу приділено науковим роботам, що висвітлюють методологію боротьби з корупцією та розкраданням майна на

стратегічно важливих підприємствах, а також питання цифрової безпеки та захисту інформації.

У ході дослідження застосовано такі методи: 1) теоретичного узагальнення та аналізу – для вивчення особливостей організації та проведення огляду комп'ютерних даних у кримінальних провадженнях щодо розкрадань майна; 2) порівняльно-правовий метод – для аналізу міжнародного досвіду організації досудового розслідування економічних злочинів у промисловій сфері; 3) метод групування та класифікації – для систематизації видів злочинних схем та тактичних прийомів, що використовуються службовими особами у металургійних підприємствах; 4) емпіричний метод – для узагальнення практичних даних із реальних розслідувань кримінальних правопорушень; 5) метод моделювання – для розробки практичних рекомендацій щодо впровадження сучасних технологій та підходів у процес досудового розслідування злочинів у промисловій сфері.

Комбінація теоретичних і емпіричних підходів дозволила всебічно оцінити проблематику процесуальних особливостей огляду комп'ютерних даних та сформулювати практичні рекомендації щодо вдосконалення методик виявлення, фіксації та аналізу електронних доказів у кримінальних провадженнях за фактами розкрадань майна на підприємствах металургійної промисловості.

Результати дослідження демонструють, що процесуальні особливості огляду комп'ютерних даних у кримінальних провадженнях за фактами розкрадань майна на підприємствах металургійної промисловості мають багаторівневий характер і передбачають поєднання правових, технічних та організаційних заходів. Аналіз практичних матеріалів та судової практики свідчить, що ефективність виявлення електронних доказів значною мірою залежить від належної

кваліфікації залучених спеціалістів, чіткого дотримання процесуальних норм та використання сучасних технологій документування інформації.

Дослідження виявило, що при огляді комп'ютерних систем і мобільних пристроїв, що використовуються у виробничих та адміністративних процесах, найбільш поширеними об'єктами фіксації є: 1) файли бухгалтерського та фінансового обліку, що відображають рух матеріальних цінностей; 2) електронні документи, що містять інформацію про господарські операції та виконані транзакції; 3) дані про внутрішні виробничі процеси та логістику матеріальних ресурсів; 4) сліди цифрової корупційної або шахрайської діяльності, у тому числі зміни, приховані за допомогою програмних або апаратних засобів; 5) комунікації між працівниками та службовцями, що можуть свідчити про змову або незаконне розпорядження майном.

Аналізуючи практику проведення огляду комп'ютерних даних на металургійних підприємствах, встановлено, що у значній кількості випадків особи, причетні до розкрадання майна, використовують комплексні заходи для приховування протиправної діяльності, включаючи шифрування інформації, видалення електронних документів, а також застосування спеціалізованого програмного забезпечення для маскування слідів злочину.

Результати також показують, що ефективне проведення огляду комп'ютерних даних неможливе без залучення мультидисциплінарної команди фахівців, серед яких інженери-системотехніки, спеціалісти з мережевих технологій, програмісти, експерти з електрозв'язку та професійні користувачі серверних систем. Такий підхід дозволяє не лише зафіксувати та вилучити електронні докази, а й забезпечити їхню належну юридичну оцінку та використання у кримінальному провадженні.

Перспективи. Подальші дослідження у сфері процесуальних особливостей огляду комп'ютерних даних доцільно зосередити на

розробці уніфікованих методик для слідчих і прокурорів, які працюють із цифровими доказами у кримінальних провадженнях про економічні злочини. Перспективним напрямом є створення спеціалізованих програмно-технічних комплексів для фіксації, збереження та аналізу електронної інформації з дотриманням вимог кримінально-процесуального законодавства.

Окремої уваги потребує удосконалення механізмів міжнародного співробітництва у сфері протидії кіберзлочинності та розкрадань у стратегічно важливих галузях, зокрема металургійній промисловості. Перспективним також є формування міждисциплінарних команд експертів (криміналістів, фахівців з інформаційних технологій, бухгалтерського обліку та фінансового аналізу), що дозволить підвищити ефективність і достовірність розслідувань.

Таким чином, перспективи подальших досліджень полягають у вдосконаленні як законодавчої бази, так і практичних методів роботи з електронними доказами, що сприятиме зміцненню правопорядку та зниженню рівня економічної злочинності у промисловому секторі.

Ключові слова: *досудове розслідування, економічна злочинність, комп'ютерні дані, електронні докази, кримінальний процес, металургійна промисловість, огляд, розкрадання майна, цифровізація, криміналістика.*

Summary. *The article is devoted to the study of procedural features of computer data examination in criminal proceedings related to property embezzlement at metallurgical enterprises. The paper analyzes current trends in economic crime, in particular the growing latency of such offenses and the use of digital technologies to conceal illegal activities. Special attention is paid to issues of legal regulation and practical application of computer system examination, electronic documents, and digital media in the course of pre-trial investigation.*

Key aspects of this investigative action are highlighted: ensuring data integrity, compliance with the requirements of criminal procedure legislation, and the involvement of specialists from different fields (forensic experts, programmers, engineers, telecommunications specialists). It is emphasized that effective documentation of electronic evidence is possible only with a comprehensive approach and the use of modern technical tools.

The conclusions underline the necessity of integrating traditional forensic methods with digital procedures, as well as engaging multidisciplinary expert teams to improve the effectiveness of investigations. The author proposes a set of recommendations aimed at improving the practice of computer data examination, which will contribute to strengthening the efficiency of combating economic crimes in the metallurgical sector.

Introduction. Modern trends in the development of the metallurgical industry in Ukraine are accompanied not only by large-scale production processes but also by significant economic risks, among which crimes related to the embezzlement of enterprise property occupy a special place. Given the high level of automation and digitalization of economic activities in metallurgical companies, computer data that reflect the movement of material assets, accounting operations, business transactions, and other financial and economic processes serve as an important source of evidentiary information in criminal proceedings.

In this regard, the examination of computer data acquires particular significance as a procedural action aimed at detecting, recording, and studying electronic evidence. Its implementation has its own specifics, determined both by the technical characteristics of digital media and the requirements of the Criminal Procedure Code of Ukraine. At the same time, the effectiveness of such an examination directly depends on the proper organization of procedural actions, the use of specialized knowledge in the field of information technology, and the involvement of qualified experts from various fields.

The special relevance of studying this issue is determined by the fact that embezzlement in the metallurgical industry causes significant damage to the national economy, creates conditions for the spread of shadow schemes, and undermines the financial security of strategically important enterprises. Therefore, the procedural features of computer data examination require comprehensive scientific consideration in order to improve the criminal procedure mechanisms of combating economic crime in this area.

Purpose. The purpose of the study is to provide a comprehensive theoretical and practical justification of the procedural features of computer data examination in criminal proceedings on property embezzlement at metallurgical enterprises, as well as to develop proposals for improving law enforcement practice, taking into account the modern challenges of digitalization of economic activity. Particular attention is paid to pre-trial investigation activities, including the examination of computer data and other investigative and covert investigative (search) actions, as well as documents related to combating economic crimes in the metallurgical industry. The sources of empirical data include materials of law enforcement agencies, judicial practice, and the results of investigations of crimes related to misappropriation, embezzlement, or unlawful appropriation of property at industrial enterprises.

Materials and methods. The theoretical basis of the study consists of the works of domestic and foreign scholars specializing in the study of economic crime, criminal procedure, investigative tactics, and the organization of computer data examination. Special attention is given to research that highlights methodologies for combating corruption and property embezzlement at strategically important enterprises, as well as issues of digital security and information protection.

The study employed the following methods: 1) theoretical generalization and analysis – to examine the organization and conduct of computer data

examination in criminal proceedings on property embezzlement; 2) comparative legal method – to analyze international experience in the pre-trial investigation of economic crimes in the industrial sector; 3) grouping and classification method – to systematize types of criminal schemes and tactical approaches used by officials at metallurgical enterprises; 4) empirical method – to summarize practical data from real investigations of criminal offenses; 5) modeling method – to develop practical recommendations for the introduction of modern technologies and approaches into the process of pre-trial investigation of crimes in the industrial sector.

The combination of theoretical and empirical approaches made it possible to comprehensively assess the problem of procedural features of computer data examination and to formulate practical recommendations for improving methods of detection, recording, and analysis of electronic evidence in criminal proceedings concerning property embezzlement at metallurgical enterprises.

The results of the study demonstrate that the procedural specifics of examining computer data in criminal proceedings concerning the theft of property at metallurgical enterprises are multi-layered and require the integration of legal, technical, and organizational measures. An analysis of practical materials and judicial practice indicates that the effectiveness of detecting electronic evidence largely depends on the proper qualification of the specialists involved, strict adherence to procedural norms, and the use of modern information documentation technologies.

The study revealed that, when inspecting computer systems and mobile devices used in production and administrative processes, the most common objects of examination include: 1) accounting and financial records reflecting the movement of material assets; 2) electronic documents containing information about business transactions and completed operations; 3) data on internal production processes and material resource logistics; 4) traces of

digital corruption or fraudulent activity, including alterations concealed through software or hardware tools; and 5) communications between employees and officials that may indicate collusion or illegal disposition of property.

Analysis of the practice of examining computer data at metallurgical enterprises has shown that, in a significant number of cases, individuals involved in property theft employ complex measures to conceal unlawful activity, including information encryption, deletion of electronic documents, and the use of specialized software to mask traces of the crime.

The results further indicate that the effective examination of computer data is impossible without the involvement of a multidisciplinary team of specialists, including systems engineers, network technology experts, programmers, telecommunications experts, and professional server administrators. This approach not only enables the recording and seizure of electronic evidence but also ensures its proper legal assessment and admissible use in criminal proceedings.

Discussion. Further research on the procedural specifics of examining computer data should focus on developing standardized methodologies for investigators and prosecutors working with digital evidence in criminal proceedings related to economic crimes. A promising direction involves the creation of specialized software-technical systems for recording, preserving, and analyzing electronic information in compliance with the requirements of criminal procedural law.

Particular attention should be given to improving mechanisms for international cooperation in combating cybercrime and theft in strategically important sectors, including the metallurgical industry. Another prospective area is the formation of interdisciplinary expert teams (forensic specialists, information technology professionals, accounting, and financial analysis experts), which would enhance the efficiency and reliability of investigations.

Thus, the prospects for further research lie in the improvement of both the legislative framework and practical methods for handling electronic evidence, contributing to the strengthening of law and order and the reduction of economic crime in the industrial sector.

Key words: *pre-trial investigation, economic crime, computer data, electronic evidence, criminal proceedings, metallurgical industry, examination, property theft, digitalization, forensic science*

Постановка проблеми. Сучасна металургійна промисловість України є стратегічною галуззю, що визначає рівень економічної безпеки держави. Разом із тим, вона перебуває під значним впливом економічної злочинності, яка проявляється у формах привласнення, розтрати чи незаконного заволодіння майном підприємств. Статистичні дані свідчать про зростання кількості кримінальних правопорушень у цій сфері та низьку ефективність їх досудового розслідування.

Особливістю сучасних економічних злочинів є їхня висока латентність та активне використання інформаційних технологій для приховування протиправної діяльності. У зв'язку з цим, значна частина доказової інформації щодо розкрадань зосереджена у комп'ютерних системах: бухгалтерських програмах, ERP-системах, внутрішній електронній кореспонденції, логах доступу, файлах фінансово-господарських операцій.

Наявні процесуальні механізми огляду комп'ютерних даних не завжди забезпечують належний рівень фіксації та збереження електронних доказів, що ускладнює їх подальше використання у кримінальному провадженні. Проблемним залишається й питання участі спеціалістів: залучення лише криміналіста часто є недостатнім для якісного дослідження цифрових носіїв, що вимагає формування

мультидисциплінарних команд (програмістів, системних інженерів, експертів із телекомунікацій).

Таким чином, виникає науково-практична проблема: як удосконалити процесуальні особливості огляду комп'ютерних даних у кримінальних провадженнях щодо розкрадань майна у металургійній промисловості з метою підвищення результативності розслідувань та забезпечення належної доказової бази?

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню процесуальних особливостей огляду комп'ютерних даних у кримінальному провадженні за фактами розкрадань майна на підприємствах металургійної промисловості приділяли увагу такі дослідження та науковці: Грицишен Д. О., Супрунова І. В., Лисак С. П. [2] (соціально-теоретичні підходи до економічної злочинності й її впливу на безпеку держави); Копча В. В., Копча Н. В. [3] (методика криміналістичної техніки й тактики слідчих дій); Павлова Н. В., Вареник Д. С., Бингар Я. Ю. [4] (криміналістична характеристика економічних злочинів, зокрема цифрові ризики в обліку); Кулик С. С. [5] (дисертаційні напрацювання щодо розслідування привласнення і розтрати майна); власні дослідження автора статті — Юр'єв Д. С. [6] (організація й тактика слідчих дій при розкраданнях у металургійній галузі); Цимбал П. В., Лисеюк А. М. [7] (публічно-правова охорона інформаційної безпеки); практично-методичні розробки щодо участі спеціаліста в огляді місця події — Нечеснюк М. В., Білоус І. В., Полтавський А. О. та ін. [8]; а також норма процесуального регулювання, що визначає порядок огляду комп'ютерних даних — Кримінальний процесуальний кодекс України [9]. Ряд публікацій (включаючи аналітичні джерела та статистику Офісу Генпрокурора [1]) підкреслюють зростаючу латентність економічних правопорушень і роль електронних масивів як ключового джерела доказів у справах про розкрадання майна.

Однак залишаються недостатньо дослідженими питання практичного застосування процесуальних механізмів огляду комп'ютерних даних у кримінальних провадженнях, зокрема проблеми забезпечення збереження електронної інформації, участі мультидисциплінарних команд спеціалістів, а також інтеграції традиційних криміналістичних методів із цифровими технологіями. Саме ці аспекти потребують подальшого наукового осмислення та вдосконалення законодавчої і слідчої практики.

Метою статті є аналіз процесуальних особливостей огляду комп'ютерних даних у кримінальних провадженнях за фактами розкрадань майна на підприємствах металургійної промисловості, а також вироблення практичних рекомендацій щодо вдосконалення методів виявлення, фіксації та дослідження електронних доказів. Реалізація цієї мети передбачає узагальнення наукових підходів, вивчення сучасної судової та слідчої практики, а також формування пропозицій щодо підвищення ефективності досудового розслідування економічних злочинів із використанням цифрових технологій.

Матеріали і методи. Теоретичну основу дослідження становлять наукові праці українських та зарубіжних авторів, присвячені питанням економічної злочинності, кримінального процесу, криміналістики та цифрової безпеки. Емпіричну базу сформовано з матеріалів правоохоронних органів, статистичних даних Офісу Генерального прокурора та результатів судової практики щодо розкрадань майна на підприємствах металургійної промисловості.

У ході дослідження застосовано методи теоретичного узагальнення та аналізу для визначення особливостей організації та проведення огляду комп'ютерних даних, а також порівняльно-правовий метод для зіставлення національного та міжнародного досвіду розслідування економічних злочинів у промисловій сфері. Для систематизації видів

злочинних схем і тактичних прийомів використовувався метод групування та класифікації, а узагальнення фактичних матеріалів кримінальних проваджень здійснювалося на основі емпіричного підходу. Крім того, застосовувався метод моделювання, що дозволив сформувати практичні рекомендації щодо вдосконалення процесуальних дій із використанням сучасних технічних засобів.

Поєднання теоретичних і емпіричних підходів дало змогу сформувати цілісне уявлення про процесуальні особливості огляду комп'ютерних даних та визначити напрями вдосконалення кримінально-процесуальної практики у сфері розслідування розкрадань майна на підприємствах металургійної промисловості.

Виклад основного матеріалу. Економічна злочинність розглядається як продовження процесів криміналізації економічних відносин, що відображає складний комплекс суспільно небезпечних посягань, пов'язаних із функціонуванням власності, грошових та товарно-матеріальних ресурсів, господарської діяльності, валютних операцій тощо. Статистичні показники останніх років свідчать про стале зростання кількості злочинів у сфері економічної діяльності, що зумовлює значні втрати для національної економіки та посилює її подальшу криміналізацію. Подібні тенденції негативно позначаються на здатності держави протидіяти протиправним проявам у господарському секторі, зокрема у стратегічно важливій сфері металургійної промисловості.

У сучасних умовах економічна злочинність набуває нових форм, що обумовлено трансформацією суспільно-економічних відносин та реформуванням господарського комплексу. З'являються нові групи суспільно небезпечних діянь, які реалізуються через складні незаконні механізми, корупційні схеми та організаційне прикриття, що значно ускладнює їх виявлення та документування. Високий рівень латентності зазначених правопорушень призводить до того, що значна їх частина не

фіксується у статистичній звітності, а отже, залишається поза увагою правоохоронних органів. Це, своєю чергою, знижує ефективність розслідування і унеможливлює належне формування доказової бази.

Особливої актуальності ці проблеми набувають у сфері розслідування злочинів, передбачених ст. 191 КК України, що пов'язані з привласненням, розтратою чи заволодінням майном шляхом зловживання службовим становищем. Офіційна статистика Офісу Генерального прокурора свідчить про стійку тенденцію до низького рівня ефективності досудового розслідування таких злочинів. Так, у 2020 році було обліковано 11160 кримінальних правопорушень, з яких повідомлено про підозру у 5676 випадках (50,8 %), закрито – 1402 провадження (24,7 %); у 2021 році – 10531 правопорушення, підозру повідомлено у 5946 випадках (56,5 %), закрито – 1264 провадження (21,3 %); у 2022 році – 6284 правопорушення, з яких підозру отримали 3017 осіб (48,0 %), закрито – 541 провадження (17,9 %); у 2023 році – 9222 правопорушення, підозру повідомлено у 4171 випадку (45,2 %), закрито – 696 (7,5 %) [1].

З огляду на зазначене, очевидним є зростання потреби у вдосконаленні методів фіксації та дослідження доказової інформації, зокрема комп'ютерних даних, які відображають рух товарно-матеріальних цінностей, фінансово-бухгалтерську звітність та інші відомості, що мають значення для розслідування розкрадань майна на підприємствах металургійної промисловості. Саме процесуальні особливості огляду таких даних потребують ґрунтовного аналізу, оскільки вони безпосередньо впливають на якість та результативність кримінального провадження.

Злочини у сфері економічної діяльності слід розглядати як прояв криміналізації економічних відносин, що має багатогранну природу та витікає з низки взаємопов'язаних факторів. Дослідження причин поширення економічної злочинності вказує на комплекс чинників, серед

яких слід виділити: інституційну слабкість правової системи, недостатній контроль з боку органів державної влади, відсутність ефективних антикорупційних механізмів та повільні темпи реформ. Додатковими детермінантами є соціально-економічні проблеми — зокрема високий рівень безробіття та значна нерівність у розподілі доходів, які можуть мотивувати окремих суб'єктів до вчинення економічних правопорушень. [2, с. 148-149].

Сучасна економічна злочинність характеризується модернізацією методів протиправної діяльності внаслідок широкого впровадження інформаційних і комунікаційних технологій. Так, у банківській сфері одним із поширених способів реалізації злочинних намірів є використання комп'ютерних технологій для підробки документів, здійснення фіктивних транзакцій та шахрайських дій із електронними платіжними засобами шляхом несанкціонованого втручання в банківські інформаційні системи або застосування шкідливого програмного забезпечення. [3, с. 184]. Аналогічні цифрові ризики проявляються й у господарській діяльності підприємств через маніпулювання обліковими даними, приховування реальних доходів, заниження прибутків, використання офшорних схем та подання свідомо неправдивої звітності, іноді за посередництвом мережі фіктивних підприємств. [4, с. 745].

Висока латентність економічних правопорушень значною мірою пояснює невідповідність офіційної статистики їх реальному поширенню: значна частина таких злочинів не потрапляє у поле зору правоохоронних органів, не ініціюються та не здійснюються їх належні досудові розслідування. Це зумовлює занижені показники статистичної звітності й віддзеркалює насамперед рівень активності відповідних відомств у виявленні даного типу кримінальних проявів, а не їх дійсну частоту.

Особлива увага в контексті розслідування привласнення, розтрати або заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем

належить питанню якості досудового розслідування: офіційні дані свідчать про тенденцію до низької ефективності розслідувань за ст. 191 КК України. Так, за даними Офісу Генерального прокурора у 2020–2023 роках фіксуються суттєві обсяги облікових кримінальних правопорушень із помітною часткою проваджень, що закриваються або не супроводжуються повідомленням про підозру, що обумовлює необхідність удосконалення процесуальних та криміналістичних підходів у цій сфері. [1].

У межах досліджуваної тематики для ефективного розслідування розкрадань на підприємствах металургійної промисловості має значення специфіка виробничих процесів та особливості бухгалтерського й складського обліку на таких об'єктах. Практичною метою огляду місця події є, зокрема: перевірка стану приміщень з огляду на природні ризики втрати майна; верифікація заяв про сторонні крадіжки; встановлення дотримання технологічних регламентів виробництва; фіксація змін у стані приміщень чи територій, що могли виникнути внаслідок господарських операцій, під час яких вчинено злочин (будівництво, ремонтні роботи, сільськогосподарські заходи тощо). [5, с. 125]. До типових об'єктів огляду належать виробничі цехи, склади матеріальних цінностей, місця виконання робіт, а також службові кабінети посадових осіб і робочі місця співробітників бухгалтерії та юридичної служби, де часто виявляються матеріальні докази підробки документів та інших протиправних дій.

З огляду на цифровізацію облікових процесів, значна частина доказової інформації щодо розкрадань на металургійних підприємствах міститься в електронних масивах: це дані систем управління ресурсами підприємства (ERP), електронні накладні, журнали операцій, бухгалтерські файли, внутрішня кореспонденція, логи доступу та трансакційні записи. Виробничі приміщення можуть також містити незадокументоване обладнання для виготовлення необлікованої продукції або засоби, що сприяють незаконній економії сировини та фальсифікації

продукції, — усі ці факти мають відображатися в комплексному огляді місця події, у тому числі шляхом належної фіксації й первинного дослідження комп'ютерних даних.

Таким чином, процесуальні особливості огляду комп'ютерних даних у кримінальному провадженні, спрямованому на розкриття розкрадань на підприємствах металургійної галузі, передбачають інтеграцію традиційних криміналістичних методів з цифровими процедурами: своєчасною ідентифікацією електронних джерел інформації, залученням фахівців-експертів при необхідності, застосуванням технічних засобів для збереження цілісності даних та належною процесуальною фіксацією виявлених відомостей із дотриманням вимог кримінально-процесуального законодавства.

Слід акцентувати, що у значній кількості випадків кримінальні правопорушення у сфері діяльності підприємств металургійної промисловості здійснюються особами, які мають достатній рівень обізнаності з методиками та формами проведення негласних слідчих (розшукових) дій. З метою уникнення кримінальної відповідальності такі особи впроваджують комплекс заходів, спрямованих на приховування протиправної діяльності. Серед них варто виокремити: додаткове укріплення конструкцій офісних приміщень (наприклад, бетонування підлоги чи стін), використання систем відеоспостереження та охоронної сигналізації як на зовнішньому периметрі, так і всередині будівель, застосування інтернет-месенджерів для конспіративного зв'язку, систематичну зміну місця проживання, використання декількох транспортних засобів, регулярну заміну SIM-карток, а також застосування мобільних телефонів із нульовим IMEI [6, с. 160].

У процесі огляду службового кабінету посадової особи або під час огляду (обшуку) її житла чи іншого володіння виникає необхідність дослідження комп'ютерної техніки, у тому числі змісту електронних

файлів, що містять інформацію про рух товарно-матеріальних цінностей, бухгалтерські проводки, звітні дані щодо господарських операцій та інші документи фінансово-господарського характеру.

Відповідно до ч. 2 ст. 237 КПК України, огляд комп'ютерних даних здійснюється слідчим або прокурором шляхом фіксації у протоколі огляду інформації, яку вони містять, у формі, придатній для відтворення та сприйняття їх змісту. Це може відбуватися шляхом використання електронних засобів, фотозйомки, відеозапису, фіксації екрана тощо, або ж у паперовій формі [9].

Положення ч. 6 ст. 236 КПК України визначають, що слідчий, який проводить обшук у житлі чи іншому володінні особи, має право отримати доступ (здійснити фактичний огляд) до комп'ютерних систем чи їх частин, мобільних терміналів систем зв'язку, якщо є підстави вважати, що інформація, яка на них зберігається, має значення для встановлення обставин у кримінальному провадженні за ст. 191 КК України. У такому разі слідчий самостійно або із залученням спеціаліста здійснює пошук, виявлення та фіксацію відповідних комп'ютерних даних безпосередньо на місці проведення обшуку. Особи, які володіють спеціальними знаннями щодо змісту комп'ютерних даних чи особливостей функціонування інформаційних систем, мають право надати відповідні пояснення слідчому чи прокурору, які вносяться до протоколу обшуку [9].

Водночас слід враховувати, що захист інформації охоплює забезпечення безпеки інформаційних масивів, технологій, засобів та каналів зв'язку [7, с. 23]. Саме тому проведення огляду комп'ютерних даних потребує залучення спеціаліста, який володіє компетенцією у сфері відповідних комп'ютерних чи операційних систем. Ним може бути працівник експертної установи, у тому числі відомчого підпорядкування, або представник закладу вищої освіти з належною підготовкою у галузі інформаційних технологій. При цьому недопустимим є залучення у ролі

спеціаліста працівників інженерно-технічних підрозділів того підприємства, де вчинено кримінальне правопорушення, у зв'язку з чим проводиться відповідний огляд [8, с. 97].

У сучасних умовах цифровізації господарської діяльності підприємств металургійної промисловості комп'ютерні системи виступають ключовим джерелом доказової інформації у кримінальних провадженнях, пов'язаних із розкраданням майна. Саме тому огляд комп'ютерних даних як процесуальна дія потребує особливого підходу, що враховує як правові, так і технічні аспекти їх функціонування та використання.

Ми вважаємо, що під час проведення досудового розслідування залучення лише спеціаліста-криміналіста є недостатнім. Ефективність і повнота огляду значною мірою зумовлюється участю фахівців різного профілю, які володіють спеціальними знаннями у сфері комп'ютерних та інформаційно-телекомунікаційних технологій. Зокрема, до складу такої фахової групи доцільно включати:

- інженера-системотехніка з обслуговування та ремонту комп'ютерної техніки, який має можливість кваліфіковано здійснити огляд апаратної частини комп'ютерних систем, виявити сліди несанкціонованих втручань та оцінити стан з'єднувальної арматури;

- технічного спеціаліста у галузі мережевих технологій, компетенція якого охоплює аналіз та діагностику мережевих пристроїв, що використовуються у системах електронно-обчислювальної техніки та електрозв'язку, зокрема маршрутизаторів, комутаторів та інших елементів інфраструктури;

- технічного спеціаліста із засобів електрозв'язку відповідного типу, завданням якого є виявлення, дослідження та документування обладнання електрозв'язку, що забезпечує передачу комп'ютерних даних і може використовуватися як канал для протиправної діяльності;

- професійного користувача електронно-обчислювальних машин та серверних систем, який може надати допомогу у пошуку, відкритті та первинному аналізі електронних документів, що зберігаються у пам'яті комп'ютерних систем та серверів підприємства, у тому числі з урахуванням специфіки внутрішніх інформаційних баз;

- технічного спеціаліста реєстраційного відділу або іншого співробітника податкової інспекції, участь якого є доцільною під час огляду та вилучення електронних документів, що містяться у фіскальній пам'яті комп'ютерної техніки та мають доказове значення у частині підтвердження господарських операцій;

- інженера-програміста, здатного здійснити огляд програмного забезпечення комп'ютерних систем та периферійних пристроїв, визначити принципи їх функціонування, виявити цифрові сліди злочинної діяльності у середовищі машинної інформації, а також провести ідентифікацію та вилучення електронних документів.

Таким чином, процесуальні особливості огляду комп'ютерних даних у кримінальних провадженнях щодо розкрадань майна на підприємствах металургійної галузі зумовлюють необхідність комплексного підходу із залученням мультидисциплінарної команди спеціалістів. Це забезпечує належне документування електронних доказів, дотримання вимог кримінального процесуального законодавства та підвищує рівень достовірності отриманої інформації.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження засвідчило, що огляд комп'ютерних даних у кримінальних провадженнях за фактами розкрадань майна на підприємствах металургійної промисловості має складний і багаторівневий характер, що поєднує правові, технічні та організаційні аспекти. Ефективність цієї процесуальної дії безпосередньо залежить від залучення кваліфікованих спеціалістів різного профілю, використання сучасних технічних засобів та

дотримання вимог кримінального процесуального законодавства. Особливого значення набуває комплексний підхід, який поєднує традиційні криміналістичні методи з цифровими процедурами, що забезпечує належну фіксацію й збереження електронних доказів.

Встановлено, що однією з головних проблем у цій сфері є висока латентність економічних злочинів, а також активне використання правопорушниками спеціалізованого програмного забезпечення для приховування протиправної діяльності. Це зумовлює необхідність формування міждисциплінарних команд експертів та розробки уніфікованих методик для слідчих і прокурорів, які працюють із цифровими доказами.

Перспективи подальших досліджень полягають у вдосконаленні законодавчої бази та практичних методів огляду комп'ютерних даних, створенні спеціалізованих програмно-технічних комплексів для збереження й аналізу електронної інформації, а також у розвитку міжнародного співробітництва у сфері протидії кіберзлочинності та економічним правопорушенням у стратегічно важливих галузях. Важливим напрямом є також формування мультидисциплінарних команд фахівців, що дозволить підвищити якість і достовірність досудових розслідувань, а відтак сприятиме зміцненню правопорядку та зниженню рівня економічної злочинності у промисловому секторі.

Література

1. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування за період 2020–2023 років : статистика Офісу Генерального прокурора. URL: https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovanikriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2 (дата звернення: 01.10.2025).

2. Грицишен Д. О., Супрунова І. В., Лисак С. П. Економічна злочинність як суспільне явище та загроза державній безпеці. *Інвестиції: практика та досвід.* 2020. No 21. С. 140–151.

3. Копча В. В., Копча Н. В. Криміналістична техніка, тактика і методика: навчальний посібник. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. 286 с.

4. Павлова Н. В., Вареник Д. С., Бингар Я. Ю. Криміналістична характеристика злочинів у сфері економіки. *Аналітично-порівняльне правознавство.* 2025. No 1. С. 743–748.

5. Кулик С. С. Розслідування привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2015. 154 с.

6. Юр'єв Д.С. Організація і тактика проведення окремих слідчих (розшукових) дій щодо розкрадань на підприємствах металургійної промисловості, що вчиняються службовими особами. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія «Юридичні науки».* 2024. Вип. № 5 (75). С. 158–168.

7. Цимбал П. В., Лисеюк А. М. Поняття та сутність публічно-правової охорони інформаційної безпеки. *Європейський правничий часопис.* 2023. Вип. 1. С. 21–26.

8. Участь спеціаліста в огляді місця події : довідник / [М. В. Нечеснюк,І. В. Білоус, А. О. Полтавський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. 130 с.

9. Кримінальний процесуальний кодекс України. N 4651-VI (4651-17) від 13.04.2012, ВВР, 2013, N 9-10, N 11-12, N 13, ст. 88. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (дата звернення: 01.05.2024).

References

1. Ofis Heneralnoho prokurora (2025). Pro zareiestrovani kryminalni pravoporushennia ta rezultaty yikh dosudovoho rozsliduvannia za period 2020–2023 rokiv [On registered criminal offenses and the results of their pre-trial investigation for the period 2020–2023]. Retrieved from: https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovanikriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2 [in Ukrainian].

2. Hrytsyshen, D. O., Suprunova, I. V., & Lysak, S. P. (2020). Ekonomichna zlochynnist yak suspilne yavyshche ta zahroza derzhavnii bezpetsi [Economic crime as a social phenomenon and a threat to state security]. Investytsii: praktyka ta dosvid, 21, 140–151 [in Ukrainian].

3. Kopcha, V. V., & Kopcha, N. V. (2022). Kryminalistychna tekhnika, taktyka i metodyka: navchalnyi posibnyk [Forensic technology, tactics and methodology: textbook]. Odesa: Vydavnychyi dim «Helvetyka». 286 p. [in Ukrainian].

4. Pavlova, N. V., Varenyk, D. S., & Bynhar, Ya. Yu. (2025). Kryminalistychna kharakterystyka zlochyniv u sferi ekonomiky [Forensic characteristics of crimes in the field of economy]. Analitychno-porivnialne pravoznavstvo, 1, 743–748 [in Ukrainian].

5. Kulyk, S. S. (2015). Rozsliduvannia pryvlasnennia, roztraty maina abo zavolodinnia nym shliakhom zlovzhyvannia sluzhbovym stanovyshchem [Investigation of embezzlement, misappropriation of property or taking possession of it through abuse of office]. Candidate's thesis. Kyiv. 154 p. [in Ukrainian].

6. Yurieiev, D. S. (2024). Orhanizatsiia i taktyka provedennia okremykh slidchykh (rozshukovykh) dii shchodo rozkradan na pidpryiemstvakh metalurhiinoi promyslovosti, shcho vchyniaiutsia sluzhbovymy osobamy [Organization and tactics of certain investigative actions regarding embezzlement at metallurgical enterprises committed by officials].

Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal «Internauka». Seriia «Iurydychni nauky», 5(75), 158–168 [in Ukrainian].

7. Tsymbal, P. V., & Lyseiuk, A. M. (2023). Poniattia ta sutnist publichno-pravovoi okhorony informatsiinoi bezpeky [The concept and essence of public-legal protection of information security]. Yevropeiskyi pravnychyi chasopys, 1, 21–26 [in Ukrainian].

8. Nechesniuk, M. V., Bilous, I. V., Poltavskyi, A. O., et al. (2017). Uchast spetsialista v ohliadi mistsia podii: dovidnyk [Participation of a specialist in the inspection of the crime scene: handbook]. Kyiv: Natsionalna akademiia vnutrishnikh sprav. 130 p. [in Ukrainian].

9. Verkhovna Rada Ukrainy (2012). Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy № 4651-VI (4651-17) [Criminal Procedure Code of Ukraine No. 4651-VI (4651-17)]. Vidomosti Verkhovnoi Rady, 9–10, 11–12, 13, st. 88. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text [in Ukrainian].